

Қазақстан Республикасы
Ғылым және жоғары білім министрлігі

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы
Тарих және этнология институты

ОТАН ТАРИХЫ

2026. Т. 29 (1)

ISSN 1814-6961
E-ISSN 2788-9718

ОТАН ТАРИХЫ

2026. Т.29 (1)

- ТАРИХ
- ЭТНОЛОГИЯ
- АРХЕОЛОГИЯ

ISSN: 1814-6961 (print)
ISSN: 2788-9718 (online)

Отан тарихы
Отечественная история
History of the Homeland

Үш айда бір рет шығатын ғылыми журнал
2026. Т. 29 (1)

Published in the Kazakhstan
Otan taryhy
Has been issued as a journal
since 1998
ISSN: 1814-6961 (Print)
ISSN: 2788-9718 (Online)
Vol. 29. Is. 1. Pp. 161–173
2026
Journal homepage: <https://otan.history.iie.kz>

FTAXP/MPHTI / IRSTI 03.20.41

https://doi.org/10.51943/2788-9718_2026_29_1_161-173

АҢЫЗ ЖӘНЕ ШЫНДЫҚ: ТЕМІРБЕК ЖҮРГЕНОВТИҢ ТҮЛҒАСЫНА ҚАТЫСТЫ ТАРИХНАМАЛЫҚ ТАЛДАУ

Мадина Анатольевна Ермаханова¹, Алмагүл Әмірзаққызы Абдразақова², Ботакөз Малдыбайқызы Айтуар³

¹ Ғұмарбек Дәукеев атындағы Алматы энергетика және байланыс университеті (А. Байтурсынов көшесі, 050013 Алматы, Қазақстан Республикасы)
т.ғ.к., Әлеуметтану пәндері кафедрасының аға оқытушысы
<https://orcid.org/0009-0004-6923-841X> E-mail: madina.a@mail.ru

² Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университеті (Өйтеке би көшесі 29а, Қызылорда, Қазақстан Республикасы)
П.ғ.м., Тарих және археология Білім Беру Бағдарламасы тарихының аға оқытушысы
<https://orcid.org/0000-0003-1793-7011> E-mail: abdrazakova.alma.71@mail.ru

³ МЭТА университеті (Төле би көш. 1096, 050012, Алматы, Қазақстан Республикасы)
Ә.ғ.к., Жалпы білім беру пәндері кафедрасының қауымдастырылған профессоры
<https://orcid.org/0000-0002-7155-9755/> E-mail: bota_zakira77@mail.ru

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТЭИ, 2026

© Ермаханова М.А., Абдразақова А.Ә., Айтуар Б.М., 2026

Аңдатпа. *Kіріспе.* Бұл мақалада ХХ ғасырдың 20–30-жылдарындағы қазақ зиялыларының көрнекті өкілі Темірбек Жүргенов тұлғасының кеңестік, посткеңестік және қазіргі қазақстандық зерттеушілердің еңбектерінде сипатталуы мен тұлғатанулық ерекшеліктері талданады. *Зерттеудің мақсаты және міндеттері.* Зерттеу барысында Т. Жүргеновтың саяси, мәдени-ағартушылық қызметінің әр кезеңде түрлі идеологиялық ұстанымдар тұрғысынан қалай интерпретацияланғандығы көрсетіледі. Кеңестік кезеңде оның қызметінің бұрмалануы мен идеологиялық мифологизациясының астарын, тәуелсіздік жылдарында тарихи әділеттілікті қалпына келтіру барысында жарыққа шыққан еңбектердегі тұлғатанулық зерттеулердің даму бағыттарын талдауға назар аударылған. *Материалдар мен әдістер.* Мақалада деректанулық және тарихнамалық талдау әдістері қолданылып, Темірбек Жүргенов тұлғасының тарихи шынайы бейнесін қалыптастыру мәселелері қарастырылған. Архив құжаттары мен мерзімді басылымдардың беттерінде жарияланған еңбектер өзара салыстырылған. *Нәтижелер.* Т. Жүргенов Кеңестік тоталитарлық өкіметтің құрбаны, саяси режимнің қарсыласы, өз ұлтының жанашыры екендігі мәлім. Ол сол заманның куәгері, оның қызметі мен еңбектерін зерттеу арқылы Кеңестік заманның ұстанған саясатын, жүргізген науқандарының кейбір тұстарын зерттеуде көмек беретіні сөзсіз. Сонымен қатар, бүгінгі таңға дейін жарияланған еңбектер саяси биліктің ұстанған идеологиялық тұжырымдамаларынан шыға алмай, оның тұлғалық келбеті мен қоғамдық

қызметі толық ашылмағандығы анықталды. *Қорытынды.* Бұл тақырып жаңа архивтік құжаттардың ашылуымен, тың мәліметтердің жарыққа шығуына байланысты болашақта да әлі көптеген зерттеулердің өзегі болатындығы сөзсіз.

Түйін сөздер: Темірбек Жүргенов, қазақ зиялылары, тарихнама, саяси репрессиялар, тарихи жады, миф.

Дәйексөз үшін: Ермаханова М.А., Абдразакова Ө.У., Айтуар Б.М. Аңыз және шындық: Темірбек Жүргеновтің тұлғасына қатысты тарихнамалық талдау // Отан тарихы. 2026. Т. 29. № 1. 161–173.-бб. [қазақша.] DOI: 10.51943/2788-9718_2026_29_1_161-173

МИФ И РЕАЛЬНОСТЬ: ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ЛИЧНОСТИ ТЕМИРБЕКА ЖУРГЕНОВА

Мадина Анатольевна Ермаханова¹, Алмагуль Умурзаковна Абдразакова², Ботакос Малдыбаевна Айтуар³

¹Алматинский университет энергетики и связи имени Гумарбека Даукеева
(ул. А. Байтурсынова, 050013, Алматы, Республика Казахстан)
к.и.н., старший преподаватель кафедры социальных дисциплин
<https://orcid.org/0009-0004-6923-841X>, E-mail: madina.a@mail.ru

²Кызылординский университет имени Кorkыт Ата
(ул. Айтеке би 29а, г. Кызылорда, Республика Казахстан)
м.п.н., старший преподаватель, ОП История и археология
<https://orcid.org/0000-0003-1793-7011> E-mail: abdrazakova.alma.71@mail.ru

³МЕТА университет (ул. Толе би 1096 050012 Алматы, Республика Казахстан)
к.с.н., ассоциированный профессор кафедры Общеобразовательных дисциплин
<https://orcid.org/0000-0002-7155-9755>, E-mail: bota_zakira77@mail.ru

© ИИЭ имени Ч.Ч. Валиханова, 2026

© Ермаханова М.А., Абдразакова А.У., Айтуар Б.М., 2026

Аннотация. *Введение.* В статье анализируется репрезентация личности Темирбека Караулы Жүргенова, видного деятеля казахской интеллигенции 1920–1930-х годов, в советской, постсоветской и современной казахстанской историографии. *Цель и задачи.* Осветить некоторые особенности оценки его политической и культурно-просветительской деятельности в разные исторические периоды, механизмы мифологизации образа и процессы восстановления исторической справедливости. В исследовательской работе уделяется внимание анализу искажений и идеологической мифологизации его деятельности как в советский период, так и в персоналистических исследованиях за годы независимости. *Материалы и методы.* Широко использованы историографические, источниковедческие и сравнительно-аналитические методы, что позволяет воссоздать объективный образ данной исторической личности. Также были сопоставлены данные архивных документов с работами, опубликованными на страницах периодических изданий. *Результаты.* Известно, что Т. Жүргенов был жертвой советского тоталитарного режима, противником политического строя и патриотом своей нации. Он является свидетелем и очевидцем той эпохи, и изучение его деятельности и трудов, несомненно, способствует раскрытию некоторых аспектов проводимой политики и кампаний в советскую эпоху. Кроме того, было установлено, что большинство трудов, опубликованных в советское время, и некоторые работы, написанные в период независимости, не смогли отойти от идеологических концепций и марксистской трактовкой хода истории и не раскрывают в полной мере личностный облик и общественную деятельность Жүргенова. *Заключение.* Личность Жүргенова многогранна, поэтому, данная тема, безусловно, в будущем также станет основой для множества исследований в связи с открытием новых архивных документов и появлением ранее неизвестных данных.

Ключевые слова: Темирбек Жүргенов, казахская интеллигенция, историография, политические репрессии, историческая память, миф.

Для цитирования: Ермаханова М.А., Абдразакова А.У., Айтуар Б.М. Миф и реальность: историографический анализ личности Темирбека Жургенова // Отан тарихы. 2026. Т. 29. № 1. 161–173.-бб. [на каз.] DOI: 10.51943/2788-9718_2026_29_1_161-173

MYTH AND REALITY: THE HISTORIOGRAPHICAL ANALYSIS OF THE PERSONALITY OF TEMIRBEK ZHURGENOV

Madina Anatolyevna Ermakhanova¹, Almagul Umurzakovna Abdrazakova², Botakoz Maldybaevna Aituar³

¹Almaty University of Power Engineering and Telecommunications named after Gumarbek Daukeyev (50A, Baytursynov St., Almaty 050013, Republic of Kazakhstan)
Candidate of Historical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Social Disciplines
<https://orcid.org/0009-0004-6923-841X>. E-mail: madina.a@mail.ru

²Kyzylorda University named after Korkyt Ata (Aiteke Bi Street 29A, Kyzylorda, Republic of Kazakhstan)
Master of edagogical sciences, Senior Lecturer, OP History and Archeology
<https://orcid.org/0000-0003-1793-7011>. E-mail: abdrazakova.alma.71@mail.ru

³META University (Tole Bi St. 109b, 050012 Almaty, Republic of Kazakhstan)
Candidate of social sciences, Associate Professor of the Department of General Education Disciplines
<https://orcid.org/0000-0002-7155-9755>. E-mail: bota_zakira77@mail.ru

© Valikhanov IHE, 2026

© Ermakhanova M.A., Abdrazakova A.U., Aituar B.A., 2026

Abstract. *Introduction.* The article analyzes the representation of the personality of Temirbek Karaula Zhurgenov, a prominent figure of the Kazakh intelligentsia of the 1920s and 1930s, in Soviet, post-Soviet and modern Kazakh historiography. *Purpose and objectives* are to highlight some features of the assessment of his political, cultural and educational activities, the mechanisms of mythologization of the image and the processes of restoring historical justice. The research paper focuses on the analysis of distortions and ideological mythologization of his activities both during the Soviet period and in personalistic studies during the years of independence. *Materials and methods.* Historiographical, source-based, and comparative analytical methods are widely used, which makes it possible to recreate an objective image of this historical figure. The data from archival documents were also compared with the works published in periodicals. *Results.* It is known that T. Zhurgenov was a victim of the Soviet totalitarian regime, an opponent of the political system and a patriot of his nation. He is an eyewitness of that era, and the study of his activities and writings undoubtedly contributes to the disclosure of some aspects of the policies and campaigns in the Soviet era. In addition, it was found that most of the works published during the Soviet era and some works written after 1991 could not deviate from ideological concepts and Marxist interpretation of the course of history, and did not fully reveal the personal appearance and social activities of Zhurgenov. *Conclusion.* Zhurgenov's personality is multifaceted, therefore, this topic will certainly also become the basis for many studies in the future in connection with the discovery of new archival documents and the appearance of previously unknown data.

Key words: Temirbek Zhurgenov, Kazakh intelligentsia, historiography, political repression, historical memory, myth.

For citation: Ermakhanova M.A., Abdrazakova A.U., Aituar B.A. Myth and reality: the historiographical analysis of the personality of Temirbek Zhurgenov // Otan tarihy. 2026. Vol 29. № 1. Pp. 161–173. [In Eng.]. DOI: 10.51943/2788-9718_2026_29_1_161-173

Кіріспе. Темірбек Қараұлы Жүргенов ХХ ғасырдың бірінші жартысындағы Қазақстанның қоғамдық-саяси және мәдени өмірі тарихында ерекше орын алған. Оның қызметі ұлттық интеллигенцияның қалыптасуын, білім беру мен мәдени институттардың дамуын, ағартушылық бастамалардың енгізілуін және кеңестік жүйе шеңберінде қазақ ұлттық бірегейлігін қолдауды қамтыды. Жүргенов дәстүрлі мәдени тәжірибелерді жаңа білім беру бағдарламалары мен мәдени

жобаларға ықпалдастыруға айрықша көңіл бөле отырып, тарихи және ұлттық мұраны сақтауға ықпал еткен болатын.

Жүргенов 1898 жылы қызметкер отбасында дүниеге келді. Семей қаласында бастауыш және орта білім алып, жастайынан педагогикалық және мәдени қызметке қызығушылық танытты. 1920 жылдары ол қазақ өлкесінде білім мен өнерді қолдайтын инфрақұрылым қалыптастыру мақсатында мектептер, кітапханалар мен театр үйірмелерін ұйымдастыруға белсене қатысты. Оқулықтар жазуға, музыкалық ансамбльдер құруға, ұлттық әдебиетті қолдауға, Қазақстанның мәдениеті мен тарихы жөнінде мақалалар жариялауға атсалысты [Шахаев, Орынбекова, 2023: 66].

Саяси салада Жүргенов кеңестік басқару органдарында, соның ішінде білім беру және мәдениет жөніндегі комитеттерде басшылық қызметтер атқарды. Оның қызметі партиялық тәртіп талаптары мен ұлттық мәдениетті дамыту қажеттілігі арасындағы тепе-теңдікті сақтай білуімен ерекшеленді, бұл репрессия жағдайындағы қазақ интеллигенциясының күрделі ахуалын көрсетеді.

Жүргенов тұлғасының әлі күнге дейін қарама-қайшы интерпретациялардың нысаны болып қалуы – бұл тақырыптың әлі күнге шейін зерттеушілер арасында талас бар екендігінің, бір тоқтамға келмегендігінің айғағы. Кеңестік тарихнамада оның қызметі көбіне елеусіз қалдырылып немесе теріс қырынан көрсетіліп, ұлттық мәдениет пен білім берудегі рөлі туралы тұрақты аңыздардың туындауына ықпал етті. Посткеңестік кезеңде оның қызметін қаһармандық сипатта асыра дәріптеу үрдісі байқалды, бұл да әрдайым қатаң ғылыми өлшемдерге сәйкес келе бермеді. Қазіргі зерттеулер жүйелі тәсілді, архивтік дереккөздерді пайдалануды және сыни талдауды талап етеді, бұл Жүргеновтің өмірі мен қызметін зерделеуді Қазақстанның ұлттық бірегейлігін қалыптастыру және мәдени дамуын түсіну үшін өзекті етеді.

Мақсаты. Осы зерттеудің мақсаты – Темірбек Қараұлы Жүргенов тұлғасының кеңестік, посткеңестік және қазіргі қазақстандық тарихнамадағы репрезентациясын кешенді түрде талдау. Кеңестік кезеңдегі оның бейнесінің аңыздану тетіктерін және тәуелсіздік жылдарында тарихи әділеттілікті объективті түрде қалпына келтіру үдерістерін анықтауға ерекше назар аударылады. Зерттеу архивтік материалдарды, әр дәуірдегі жарияланымдарды және заманауи ғылыми еңбектерді жүйелі түрде салыстыру арқылы Жүргеновтің Қазақстан тарихындағы рөлі туралы тұтас әрі дәйекті түсінік қалыптастыруға бағытталған. Аталмыш мақалада зерттеу объектісі ретінде Темірбек Қараұлы Жүргеновтің тарихи тұлғасы және оның білім беру, мәдениет пен ағартушылық саласындағы қызметі алынды. Оның кеңестік, посткеңестік және қазіргі кезеңдерді қамтитын отандық әдебиеттердегі Жүргенов бейнесінің қалыптасуы мен өзгеріске ұшырау үрдістері басты назарға алынған.

Талқылау. Кеңестік тарихнамада Жүргеновтің қызметі қатаң идеологиялық тұрғыда қарастырылған. Оның есімі көбіне «ұлтшыл-ауытқушылықпен» күрес және саяси репрессиялар контекстінде ғана аталды. Бұл тарихи бейненің елеулі түрде бұрмалануына және білім беру мен мәдениет саласындағы жетістіктерінің көлеңкеде қалуына алып келді. 1990 жылдардан басталатын ерте посткеңестік кезең репрессияға ұшыраған қайраткерлерді ақтауға бағытталған жарияланымдармен сипатталады. Бұл кезеңдегі еңбектер публицистикалық сипатта болып, Жүргеновтің құрбандығы мен тағдыр трагедиясына басымдық бере отырып, оны идеалдандырылған бейнеде көрсетуге бейім болды [Қойшыбаев, 2016].

Қазіргі қазақстандық зерттеушілер М. Қойгелдиев ұсынған еркіндік, ұлттық методология тұрғысында еңбектер жазып, жүйелі және сыни талдау әдіс-тәсілдеріне ден қоюда. Зерттеушілер бұрын жабық болған архивтік құжаттарды, әр дәуірдегі жарияланымдарды белсенді пайдалануда. Мұндай тәсіл Жүргеновті саяси қысым мен шектеулер жағдайында әрекет еткен күрделі тарихи субъект ретінде қарастыруға және ұлттық мәдениет пен ағартушылықты дамытудағы рөлі туралы неғұрлым объективті түсінік қалыптастыруға мүмкіндік береді. Нәтижесінде 1990 жылдардан бастап репрессияға ұшыраған ұлт зиялыларының есімін ұлықтау үрдісі басталып, бүгінгі таңда ол ірі гранттық жобалар, фундаменталды зерттеулер, көптомдық құжаттық жинақтардың дайындалуымен жалғасын табуда. Осы орайда Б. Қойшыбаевтың алғашқылардың бірі болып жазықсыз жапа шеккен құрбандар мәселесін көтеріп, Т. Жүргеновтың өмірі мен қызметіне қатысты бір тарау арнаған [Қойшыбаев, 1990]. Кейін де автордың ізденістері арқасында көптеген құнды еңбектер жарыққа шыққан. Ғ. Әнес бастаған топ Жүргеновтың таңдамалы еңбектерін жинап шығарса [Таңдамалы, 2001]. С. Қирабаевтың басшылығымен зерттеулер, естеліктер жинағы шыққан [Темірбек Жүргенов, 2018]. Ә. Жалдыбаев өз еңбегінде тарихи тұлғаның мемлекеттік қызметіне баса назар аударып, оны асқан дарынды, жасампаз тұлға деп бағаласа [Жалдыбаев, 2016], Б.С. Иманғалиев өз зерттеулерінде барлық қырынан ашуға тырысқан [Иманғалиев Б.С., 2013].

Өмірбаяны және педагогикалық қызметі. Темірбек Қараұлы Жүргенов 1898 жылы Семей қаласында қызметкер отбасында дүниеге келген. Бастауыш және орта білім алғаннан кейін ол ерте жастан педагогикаға және мәдени-ағартушылық қызметке қызығушылық танытты. Жастайынан Жүргенов жергілікті білім беру мекемелерімен ынтымақтастық орнатып, балалар мен жасөспірімдерге арналған үйірмелер ұйымдастырды, қазақ халқының мәдениеті мен тарихы жөніндегі білімнің таралуына ықпал етті. 1920-жылдары Жүргенов Қазақстан аумағында мектептер, кітапханалар мен театр үйірмелерінің желісін құру ісіне белсене араласты. Ол оқу-әдістемелік материалдарды даярлауға, музыкалық ансамбльдер ұйымдастыруға, ұлттық әдебиетті шығаруға, елдің мәдениеті мен тарихы туралы мақалалар жариялауға қатысты. Ол дәстүрлі мәдени тәжірибелерді білім беру бағдарламаларына енгізуге ерекше мән берді, бұл ұлттық мұраны сақтауға және оны кеңестік білім беру жүйесінің жаңа жағдайларына бейімдеуге мүмкіндік берді [Сарсембин, 2018].

Жүргеновтің педагогикалық қызметі тарих, әдебиет және музыка пәндері бойынша оқулықтар мен әдістемелік құралдар әзірлеуді қамтыды. Оның еңбектері бірыңғай білім беру кеңістігін қалыптастыруға және педагогтердің кәсіби деңгейін арттыруға ықпал етті, бұл білім беру жүйесі жедел өзгеріп отырған жағдайда аса маңызды болды. Ол дәстүрлі және жаңашыл оқыту әдістерін пайдалана отырып, жастармен жұмыс істей алатын кадрларды даярлауға ерекше көңіл бөлді.

Жүргенов музыкалық және театрлық білім беру саласында да белсенді қызмет атқарды. Ол ұлттық ансамбльдер мен театр ұжымдарының құрылуына ықпал етіп, ұлттық композиторлар мен әртістерді қолдады, осылайша мәдени бірегейліктің дамуына үлес қосты. Бұл бастамалар ұлттық интеллигенцияны қалыптастыруға және ұлттық мұраға деген тиесілілік сезімін тәрбиелеуге бағытталған Қазақстанның мәдени саясатының маңызды құрамдас бөлігіне айналды.

Саяси қызметі және мәдени саясат. Темірбек Жүргеновтің саяси қызметі оның педагогикалық және мәдени жұмыспен тығыз байланысты болды. 1920–1930-жылдары ол білім беру және мәдениет саласындағы комитеттерде басшылық қызметтер атқарып, Қазақстан аумағында ұлттық білім беру мен мәдени саясатты дамыту стратегияларын әзірлеуге қатысты. Оның негізгі міндеттеріне мектептердің, кітапханалардың, театрлардың, музыкалық және көркемөнер ұжымдарының жұмысын үйлестіру, сондай-ақ педагогтер мен мәдениет қызметкерлеріне арналған әдістемелік ұсынымдар дайындау кірді.

Жүргенов партиялық тәртіп талаптарын қазақтың мәдени дәстүрін сақтау және дамыту қажеттілігімен шебер ұштастыра білді. Ол кеңестік органдар тарапынан қатаң бақылау жағдайында әрекет етті, бұл ұлттық дамуға бағытталған бастамаларға белгілі бір шектеулер қойды. Соған қарамастан, Жүргенов ымыралы шешімдер тауып, ұлттық бірегейліктің қалыптасуына ықпал еткен білім беру және мәдени жобаларды іске асыра алды [Сарсембин, 2018: 77].

Жүргенов қызметінің негізгі бағыттарының бірі театрлық және музыкалық ұжымдарды ұйымдастыру болды. Ол ұлттық әдебиеттің жариялануын, әртістер мен композиторларды даярлауды ынталандырып, ұжымдардың ел өңірлерін аралап гастрольдік сапарлар жасауын ұйымдастырды. Бұл мәдени мұраны жаңа білім беру және мәдени жүйеге енгізуге, дәстүрлер сабақтастығы мен жаңғырту үдерістерін қамтамасыз ете отырып, ұлттық мәдени ортаны қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Жүргеновтің саяси қызметі ұлттық білім беру бағдарламаларын әзірлеуге қатысуды да қамтыды. Ол мектептер мен мәдени мекемелерге кадрлар даярлауға бағытталған бағдарламаларды жасап, мұғалімдерге арналған әдістемелік ұсынымдар әзірледі, оқу материалдарының дайындалуын қамтамасыз етті. Бұл білім беру үдерісін біріздендіруге және педагогикалық даярлық деңгейін арттыруға ықпал етті. Оның қызметінің маңызды ерекшелігі партиялық органдар тарапынан үздіксіз қысым жағдайында әрекет ете білуі болды. Жүргенов кеңестік идеология талаптары мен ұлттық мүдделер арасындағы тепе-теңдікті сақтауға ұмтылды, бұл оның қызметін күрделі әрі сонымен қатар қазақ бірегейлігін сақтауда нәтижелі етті [Узақбаева, Садыкова, 2009: 141].

Кеңестік тарихнамада Жүргеновтің саяси және мәдени қызметін көбіне елемей немесе оны теріс қырынан көрсетті, «ұлтшыл-ауытқушылық» туралы айыптаулармен ғана шектелді. Мұндай үнсіздік оның ұлттық мәдениетті дамытуға қосқан нақты үлесін көрсетпейтін мифологизацияланған тұлғалық бейненің қалыптасуына әкелді. КСРО ыдырап, Қазақстан тәуелсіздік алғаннан кейін Жүргеновтің рөлін қайта пайымдау үдерісі басталды. 1990-жылдары оның мәдени және білім беру қызметіне, сондай-ақ мәжбүрлі түрде барған саяси ымыраларына арналған жарияланымдар жарық көрді. Бұл зерттеулер Жүргеновтің ұлттық интеллигенцияны қалыптастырудағы және білім беру жүйесін қалпына келтірудегі стратегиялық рөлін айқындады.

Жүргеновтың тарихи тұлғасына қатысты тарихнамалық талдау жүргізу барысында оның бейнесінің тарихи және саяси билік жүйесіне байланысты елеулі өзгерістерге ұшырағанын көрсетеді. Оның тұлғасы мен қызметі кеңестік кезеңде, ерте посткеңестік кезеңде және қазіргі қазақстандық зерттеулерде әрқалай бағаланды.

Кеңестік кезеңде Жүргенов көбіне «ұлтшыл-ауытқушы» ретінде ғана аталып, оның білім беру мен мәдениет саласындағы нақты жетістіктері ресми ғылыми дискурстан тыс қалды. Мұндай көзқарас оның саяси ұстанымы мен мәдени қызметі жөнінде орнықты мифтердің қалыптасуына ықпал еткен ақпараттық вакуум туғызды. Ерте посткеңестік кезең репрессияға ұшыраған қайраткерлерді ақтауға бағытталған жарияланымдардың пайда болуымен сипатталады. Бұл еңбектерде Жүргенов жиі идеалдандырылып, оның трагедиялық тағдыры мен саяси қуғын-сүргін құрбаны ретіндегі бейнесіне басымдық берілді, ал қызметіне жасалған талдау негізінен публицистикалық сипатта болды. Соған қарамастан, мұндай зерттеулер тарихи әділеттілікті қалпына келтіру мен ұлттық жадты қалыптастыруда маңызды рөл атқарды [Қойшыбаев, 2016].

Қазіргі қазақстандық историография жүйелі және сыни тәсілді қолданады. Зерттеушілер архивтік дереккөздерді, бұрын жабық болған құжаттар мен материалдарды кеңінен пайдаланып, Жүргеновті тұрақты саяси қысым жағдайында әрекет еткен күрделі тарихи субъект ретінде қарастырады. Мұндай тәсіл оның қазақ мәдениетін, білім беру жүйесін және ағартушылық бастамаларды дамытуға қосқан үлесін неғұрлым объективті түсінуге мүмкіндік береді. Жүргенов бейнесінің мифологизациялану факторларын талдауға ерекше назар аударылады. Тұрақты мифтер бір жағынан кеңестік кезеңде оның жетістіктерінің еленбеуінен, екінші жағынан посткеңестік кезеңдегі идеалдандырылған нарративтерден туындады. Архивтік материалдарды сыни тұрғыдан интерпретациялау және әр дәуірдегі ғылыми зерттеулерді салыстыру оның қызметі мен қазақ тарихындағы маңызы туралы объективті пайымға жақындауға мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, қазіргі зерттеулер Жүргеновтің педагогикалық және мәдени қызметін ұлттық модернизацияның негізгі элементі ретінде айқындайды. 1920-жылдары ол халық ағарту жүйесін құруға қатысып, қазақ жастарына арналған мектептер мен білім беру үйірмелерін ашты, дәстүрлі мәдени элементтерді оқу бағдарламаларына енгізді. Бұл кеңестік модернизация жағдайында ұлттық құндылықтарды сақтауға ықпал етті.

Тарихи дереккөздерді талдау нәтижесінде Жүргеновтың театр, музыка және әдебиет салаларындағы қызметінің ұлттық бірегейлікті қалыптастыруға стратегиялық бағытталғанын аңғаруға болады. Музыкалық ансамбльдер мен театр труппаларын ұйымдастыру, ұлттық әдебиетті жариялауды қолдау, әртістер мен композиторларды даярлау Қазақстанның мәдени ортасын жүйелі түрде дамытуға жағдай жасады. Қазіргі зерттеулер Жүргеновтің партиялық органдар талаптары мен ұлттық мүдделер арасында шебер маневр жасай білгенін де атап өтеді. Мұндай тәсіл оның икемділігін, күрделі саяси жағдайларда әрекет ете отырып, қазақ интеллигенциясы мен білім беру жүйесінің әлеуетін сақтай алғанын көрсетеді.

Тарихнамалық талдау Жүргенов тұлғасын зерттеудегі негізгі бағыттарды айқындайды:

- кеңестік кезең – жетістіктерді елемеу, идеологиялық бояуы бар пікірлер;
- ерте посткеңестік кезең – ақтау мен қаһармандық сипатта көрсетуге басымдық, эмоциялық-публицистикалық тәсіл;
- қазіргі қазақстандық тарихнама – талдамалық қатаңдық, архивтік дереккөздерді пайдалану, Жүргеновтің мәдениеттегі, білім берудегі және ұлттық бірегейлікті қалыптастырудағы рөлін жүйелі бағалау.

Мұндай талдау Жүргеновтің тарихи тұлғасы туралы объективті көрініс қалыптастыруға және тарихи интерпретациялардың трансформациясы әр кезеңдегі саяси және идеологиялық жағдайлармен қалай байланысқанын түсінуге мүмкіндік береді.

Педагогикалық қызметі және білім беру бастамалары. Темірбек Қараұлы Жүргенов 1920-1930-жылдары Қазақстандағы білім беру жүйесін қалыптастыруда шешуші рөл атқарды, бұл оның педагогикалық қызметінің негізгі қыры болды. Кеңес өкіметінің алғашқы жылдарында қазақ жеріндегі білім беру жүйесі бастапқы деңгейде қалып, сауатсыздықтың жоғары деңгейімен, тұрақты мектеп желісінің жоқтығымен және педагог кадрлардың тапшылығымен сипатталды. Жүргенов осы жағдайды өзгертіп, халық арасында білімді кеңінен таратуға жағдай жасауды мақсат етті. Ол сауатсыздықты жою, мектептердің бірыңғай құрылымын енгізу және оқытудың әр деңгейіне арналған білікті мұғалімдер даярлау бағытында белсенді жұмыс жүргізді, бұл қоғам дамуы мен

мемлекеттің мәдени негізін нығайтуда маңызды қадам болды [«20–50 жылдардағы Қазақстандағы...», 2023: 105].

1933 жылы Қазақ АКСР-інің Халық ағарту комиссары болып тағайындалғаннан кейін, Жүргенов сауатсыздықты жою және мектеп жүйесін қайта ұйымдастыру туралы қаулының қабылдануына бастамашы болды. Бұл білім беру мекемелерін бастауыш, толық емес орта және орта мектептерге бөлу мен нақты оқу бағдарламаларын бекітуді қамтыды. Реформалардың маңызды нәтижелерінің бірі көптеген оқу орындарының ашылуы болды: Алматы қаласының өзінде бірнеше жыл ішінде 18 орта мектеп құрылып, олардың көпшілігі бүгінгі күнге дейін жұмыс істеп келеді. Бұл шаралар қазақстандық жастардың білім деңгейін едәуір арттырып, жүйелі білім алуға мүмкіндіктерді кеңейтті.

Жоғары білімге қолжетімділікті кеңейту Жүргенов қызметінің ерекше маңызды бағыты болды. Ол педагогтерді, мәдениет мамандарын, инженерлерді және республика дамуына қажетті өзге де кәсіби кадрларды даярлайтын жоғары оқу орындары мен мамандандырылған оқу мекемелерін құруды белсенді түрде қолдады. Оның басшылығымен Қазақ мемлекеттік университеті (кейін - ҚазҰУ), политехникалық институт (қазіргі Қ.И. Сәтбаев атындағы ҚазҰТУ), педагогикалық және медициналық жоғары оқу орындары ашылып, Қазақстанның қазіргі жоғары мектебінің іргетасын қалады. Бұл университеттер уақыт талаптарына жауап бере алатын және елдің әлеуметтік-экономикалық дамуына үлес қосатын элитаны даярлау орталықтарына айналды.

Жүргенов қызметі тек әкімшілік басқарумен шектелмеді. Ол ана тілінде білім беруді қолдады, бұл қазақ халқының мәдени өзіндік болмысын сақтауға ықпал етті. Ресми және білім беру кеңістігінде орыс тілі үстемдік еткен жағдайда ұлттық тілдік бірегейлікке басымдық беру маңызды жетістік болды. Бұл саясат қазақ тілінің білім беру жүйесінде орнықты дамуына негіз қалап, студенттер мен педагогтер арасында ұлттық сана-сезімді нығайтты.

Жүргеновтің жұмысы педагогтердің кәсіби деңгейін арттыруды да қамтыды. Ол әдістемелік құралдар, оқулықтар мен оқу бағдарламаларын әзірлеуді қолдап, білімнің теориялық және практикалық қырларын ұштастыруға мән берді. Бұл материалдар бірыңғай білім беру стандарттарын қамтамасыз етіп, мектептер мен жоғары оқу орындарының жедел кеңейген жағдайында оқу үдерісін жүйелеуге көмектесті. Нәтижесінде даярланған педагогтер республиканың шалғай өңірлерінде де білім беру бағдарламаларын тиімді жүзеге асыра алды, бұл халықтың жалпы сауаттылығы мен мәдени деңгейінің артуына ықпал етті [СОМА, 12-к., 2-т., 45-іс].

Мемлекеттік комиссиялар аясындағы жұмыстан бөлек, Жүргеновтің педагогикалық қызметі қоғамдық бастамалар арқылы да қолдау тапты. Өртүрлі жоғары оқу орындары мен оқу ұжымдарында оның әдістері мен идеяларына арналған іс-шаралар өткізілді. Педагогика және тарих факультеттерінде Жүргеновтің шығармашылығы мен педагогикалық мұрасына арналған апталықтар, дөңгелек үстелдер мен фестивальдер ұйымдастырылып, педагогикалық дәстүрді нығайтуға және ұлттық білім беру мәселелеріне ғылыми қызығушылықты арттыруға ықпал етті.

Жүргеновтің тағы бір маңызды жетістігі білім мен мәдениет арасындағы байланысты күшейту болды. Ол білім беруді кең ауқымды ағартушылық міндеттің бір бөлігі ретінде қарастырып, мектептер мен жоғары оқу орындарын мәдени өмірдің орталықтарына айналдыруды көздеді. Театрларды, музыкалық мектептерді, көркем студияларды және өзге де оқу-мәдени мекемелерді қолдау жаңа шығармашылық интеллигенция буынын қалыптастыруға жағдай жасады. Бұл буын мәдени дәстүрлерді заманауи білім беру үдерісіне ықпалдастыра алды. Осылайша, білім мен мәдениет өзара ықпалдаса отырып, орнықты интеллектуалдық ортаның қалыптасуына негіз қалады.

Осылайша, Темірбек Жүргеновтің педагогикалық қызметі мектептер мен университеттер құрудан бастап, білім беру бағдарламаларын қалыптастыруға, кадрлар даярлауға және мәдени дәстүрлерді оқу үдерісіне енгізуге дейінгі кең ауқымды бастамаларды қамтыды. Оның реформалары Қазақстанның білім беру жүйесін түбегейлі трансформациялауда шешуші рөл атқарып, елдің ғылымын, өнерін және ұлттық бірегейлігін одан әрі дамытуға берік негіз қалады.

Жүргеновтің мәдени қызметі. Жүргенов мәдени тәрбиені білім беру үдерісінің ажырамас бөлігі деп санады және 1920–1930 жылдары ұлттық мәдениетті дамыту ісіне белсене атсалысты. Оның қызметі театр труппаларын, музыкалық ансамбльдерді, әдеби үйірмелер мен көркемөнер шеберханаларын ұйымдастыруды қамтыды. Негізгі мақсат – ұлттық мәдениетті халықтың күнделікті өмірінің бір бөлігіне айналдыру және оны жаңа ұрпақты тәрбиелеудің құралы ретінде пайдалану болды.

1925 жылы оның тікелей қатысуымен республиканың ірі қалаларында бірнеше драмалық үйірмелер құрылды. Бұл үйірмелер қазақ тілінде спектакльдер қоюмен қатар, жастар арасында

актерлік шеберлікті дамытуға, студенттерді әлемдік классикалық және заманауи драматургиямен таныстыруға, сахналық өнердің бастапқы дағдыларын қалыптастыруға ықпал етті. Үйірмелер қызметі ұлттық бірегейлікті тәрбиелеуге және дәстүрлі мәдени формаларды заманауи мәдени шындыққа бейімдеуге бағытталды [ҚР ОМА, 125-қ., 3-т., 98-іс].

Музыкалық білім беру де Жүргенов қызметінің негізгі бағыттарының бірі болды. Ол фольклорлық ансамбльдер, оркестрлер және ұлттық музыка бойынша оқу бағдарламаларын құруға қолдау көрсетті. Маңызды жетістіктердің бірі – қазақтың халық аспаптарын мектептер мен жоғары оқу орындарының музыкалық бағдарламаларына енгізу болды. Бұл музыкалық дәстүрлерді сақтауға және оларды академиялық тұрғыда дамытуға мүмкіндік берді. Оның басшылығымен ашылған музыкалық мектептер ұлттық және батыстық музыкалық тәжірибелерді қатар оқыта алатын білікті педагогтерді даярлады.

Жүргенов әдеби дамуға да ерекше назар аударды. Оның қамқорлығымен әдеби студиялар мен үйірмелер ашылып, онда жастар қазақ және шетел авторларының шығармаларымен танысты. Бұл үйірмелер оқу-әдістемелік материалдар дайындаумен және ғылыми-көпшілік мақалалар жариялаумен айналысып, студенттердің сыни ойлау қабілетін қалыптастыруға және ұлттық әдебиеттің дамуын ынталандыруға ықпал етті. Сонымен қатар ол кітапханалар мен оқу залдарын ашуды қолдап, кең оқырман қауымға кітаптар мен мерзімді басылымдарға қолжетімділікті қамтамасыз етті.

Жүргеновтің мәдени қызметінің маңызды бөлігі аймақтық театр труппаларымен өзара әрекеттесу болды. Ол әртүрлі облыстардағы труппалар арасында гастрольдер мен тәжірибе алмасуды ұйымдастыруды бастап, мәдени тәжірибелердің таралуына және актерлік құрамның кәсібиленуіне ықпал етті. Театр қойылымдары ұлттық тақырыптармен қатар әлемдік әдебиет туындыларын да қамтыды, бұл мәдени үдерісте дәстүр мен жаңашылдықтың үйлесуіне мүмкіндік берді.

Жүргенов бейнелеу өнерін де белсенді қолдап, көркемөнер шеберханалары мен ұлттық шығармашылық көрмелерін ұйымдастыруды ынталандырды. Бұл шеберханаларда жастар кескіндеме, графика және сәндік-қолданбалы өнер техникаларын меңгеріп, дәстүрлі формаларды сақтауға және оларды заманауи мәдени контекске бейімдеуге мүмкіндік алды. Сонымен қатар шеберханалар суретшілерді, педагогтер мен студенттерді біріктіретін мәдени орталық қызметін атқарды.

Жүргеновтің мәдени қызметінің ерекшелігі – білім беру мен ағартушылықты көркем бастамалармен ұштастыруы болды. Ол мектеп пен жоғары оқу орнын тек білім беретін орын емес, мәдени дамудың орталығы ретінде қарастырды. Театрларды, музыкалық мектептерді және көркем студияларды қолдау дәстүрлерді заманауи білім беру жүйесіне енгізуге және зияткерлік әрі мәдени тұрғыдан дамыған ұрпақты қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Осылайша, Жүргеновтің мәдени қызметі оның педагогикалық жұмысының логикалық жалғасы болып табылады. Бұл қызмет ұлттық бірегейлікті сақтауға, жастардың шығармашылық қабілеттерін дамытуға және мәдени мұраны заманауи білім беру мен әлеуметтік ортаға интеграциялауға бағытталған кең ауқымды жобалар жүйесін қамтыды. Жүргенов қызметі мәдени жаңғыртуға жүйелі көзқарасты көрсетеді және Қазақстанның дамуына қосқан жалпы үлесінің маңызды құрамдас бөлігі болып табылады.

Жүргеновтің саяси қызметі. Жүргенов тек білім беру және мәдени жұмыстармен шектелмеді. Оның саяси қызметі осы салалармен тығыз байланысты болды және Кеңестік Қазақстандағы ұлттық саясатты жүзеге асыруда маңызды рөл атқарды. Ол халық ағарту органдарында, мәдениет және ағарту комитеттерінде басшылық қызметтер атқарып, республика аумағында мектептер, кітапханалар, театрлар мен музыкалық ұжымдардың дамуын үйлестіруге мүмкіндік алды [Утеғалиева, 2023: 45].

Жүргеновтің мақсаты – білім беру және мәдени бастамалардың партиялық талаптарға сәйкес келуін қамтамасыз ете отырып, ұлттық бірегейлікті жоғалтпау болды. Ол саяси шектеулерді де, қазақ дәстүрлерін сақтаудың қажеттілігін де ескере отырып, білім беру және мәдени бағдарламаларды әзірлеуге белсенді қатысты. Мұндай ұстаным партиялық органдармен қарым-қатынаста жоғары икемділік пен дипломатиялық қабілетті талап етті.

Жүргеновтің саяси қызметіндегі маңызды бағыттардың бірі ұлттық кадр саясатын қалыптастыруға қатысуы болды. Ол кеңестік жүйеде жұмыс істей алатын, бірақ қазақ мәдени ерекшелігін сақтайтын білікті педагогтерді, оқытушыларды және өнер қайраткерлерін даярлауды талап етті. Бұл оқу жоспарларын әзірлеуді және мамандардың біліктілігін арттыру курстарын ұйымдастыруды қамтыды.

Ол сондай-ақ аймақтық мәдени органдардың жұмысын үйлестіріп, облыс орталықтарында кітапханалар, музейлер, мектептер мен театрлар ашылуына ықпал етті. Бұл халықтың білім беру және мәдени ресурстарға қолжетімділігін кеңейтіп, партиялық құрылымдармен келісуді және саяси бақылау жағдайында жұмыс істеуді талап етті.

Жүргенов жастар ұйымдары мен үйірмелерін қалыптастыруға ерекше мән берді. Бұл ұйымдар мәдени-ағартушылық жұмысты идеологиялық тәрбиемен ұштастырды. Ол жастар одақтарын, спорт секцияларын және әдеби студияларды қолдап, олардың әдістемелік сүйемелденуін қамтамасыз етті. Осы ұйымдар арқылы жастар республикадағы саяси және мәдени өмірмен танысты.

Архивтік деректер Жүргеновтің партиялық тәртіп пен ұлттық мүдделер арасындағы қайшылықтарға жиі тап болғанын көрсетеді. Ол идеологиялық талаптарды орындау мен ұлттық бағыттағы білім мен мәдениетті дамыту қажеттілігі арасында тепе-теңдік сақтауға мәжбүр болды. Бұл оның қызметін күрделі әрі қайшылықты етсе де, мәдени мұраның едәуір бөлігін сақтауға мүмкіндік берді.

Осылайша, Жүргеновтің саяси қызметі оның педагогикалық және мәдени жұмысымен ажырамас байланыста болды. Ол партиялық тәртіп пен ұлттық мүдделерді үйлестіре отырып, білім беру, мәдениет және жастар ұйымдарының дамуына ықпал етті және ұлттық бірегейлікті кеңестік жүйе аясында сақтауға жағдай жасады. Бұл оның мемлекет пен ұлттық мәдениет арасындағы дәнекрлеуші ретіндегі күрделі рөлін айғақтайды [История Казахстана, 2010].

Темірбек Жүргенов тұлғасының тарихнамадағы репрезентациясы бірнеше негізгі кезеңдерден өтті. 1920–1980 жылдардағы кеңестік кезеңде оның қызметі дерлік зерттелмеді немесе қатаң идеологиялық призма арқылы түсіндірілді. Сол уақыттағы жарияланымдар «ұлтшылдық ауытқуымен» күрес мәселесіне басымдық беріп, Жүргеновтің нақты білім беру және мәдени-ағартушылық қызметі ғылыми талдаудан тыс қалды.

Ерте посткеңестік кезең, яғни 1990 жылдардан бастап, қуғын-сургінге ұшыраған қайраткерлерді ақтау мен дәріптеуге бағытталған еңбектермен сипатталады. Бұл кезеңде Жүргеновтің бейнесі жиі идеалдандырылып, оның тағдырының трагедиясына және саяси репрессиялардың құрбаны ретіндегі орнына баса назар аударылды. Көптеген зерттеулер публицистикалық сипатта болып, дереккөздердің шектеулі аясымен шектелді.

Қазіргі қазақстандық историография алдыңғы тәсілдердің шектен шыққан тұстарын еңсеруге ұмтылады. Бұрын жабық болған архивтік құжаттар, сирек материалдар, сондай-ақ Қазақстандағы білім мен мәдениет тарихына арналған зерттеулер кеңінен пайдаланылуда. Мұндай жүйелі көзқарас Жүргеновті саяси қысым мен шектеулер жағдайында әрекет еткен күрделі тарихи тұлға ретінде қарастыруға мүмкіндік береді және оның ұлттық мәдениетті, білім беру мен ағартушылық саланы қалыптастырудағы рөлін неғұрлым объективті түсінуге жағдай жасайды.

Историографиялық талдау бірнеше негізгі үрдістерді айқындайды. Біріншіден, кеңестік зерттеулер Жүргеновтің үлесін дерлік толықтай елемей, ақпараттық вакуум қалыптастырды. Екіншіден, 1990 жылдардағы посткеңестік жарияланымдар эмоционалдық реабилитация сипатында болып, қайраткердің идеалдандырылған бейнесін қалыптастырды. Үшіншіден, қазіргі зерттеулер дереккөздерді салыстыруға, сындарлы талдауға және тарихи әділеттілікті қалпына келтіруге бағытталған.

Архивтік материалдарды әртүрлі кезеңдердегі жарияланымдармен салыстыруға ерекше көңіл бөлінеді. Бұл Жүргенов бейнесінің мифологизациясын, қайшылықтарын анықтауға, сондай-ақ оның білім беру, театр, музыка және әдебиет салаларындағы нақты қызмет ауқымын бағалауға мүмкіндік береді. Нәтижесінде саяси қысыммен байланысты шектеулерді де, қайраткердің нақты жетістіктерін де ескеретін неғұрлым теңгерімді картина қалыптасады [Аңсат, 2020].

Историографиялық бөлім дереккөздерге сындарлы көзқарастың маңызын да көрсетеді. Архивтік құжаттарды, мерзімді баспасөз материалдарын, әдістемелік еңбектерді және замандастардың естеліктерін пайдалану Жүргеновтің қызметін жоғары дәлдікпен қайта құрастыруға мүмкіндік береді. Бұл кеңестік модернизация жағдайында ұлттық интеллигенцияның қалыптасу үдерістерін, мәдени саясат пен білім беру бастамаларын түсіну үшін аса маңызды.

Осылайша, историографиялық талдау Жүргенов тұлғасының ұзақ уақыт бойы идеологиялық қысым, жарияланым тапшылығы және кейінгі героизация жағдайында қалғанын көрсетеді. Тек дереккөздерді жүйелі пайдалану мен әртүрлі ғылыми тәсілдерді сындарлы бағалау ғана оның тұлғасын объективті тарихи тұрғыдан қайта пайымдауға мүмкіндік береді және оның педагогикалық, мәдени және саяси қызметін одан әрі талдаудың негізін қалайды.

Мәдени және білім беру қызметі. Темірбек Жүргенов мәдениетті ұлттық бірегейлікті қалыптастыру мен халықты ағартудың маңызды құралы ретінде қарастырды. Ол театр ұжымдарын, музыкалық ансамбльдерді және әдеби үйірмелерді ұйымдастыруға белсене қатысып, өнер қайраткерлері мен педагогтердің кәсіби дамуына жағдай жасады, сондай-ақ қазақ мәдениетін кең жұртшылық арасында насихаттауға ықпал етті. 1920–1930 жылдары Жүргенов Қазақстанның әртүрлі қалалары мен уездерінде көптеген театр труппалары мен драмалық үйірмелердің ашылуына бастамашы болды. Ол актерлерді, музыканттарды және педагогтерді іріктеу мен даярлауға тікелей араласып, өнерді оқытуға арналған әдістемелік материалдар әзірледі. Бұл ұлттық мәдени сала үшін кадрлар даярлаудың тұрақты жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Ұлттық дәстүрлерді заманауи білім беру және мәдени тәжірибеге енгізу мәселесіне ерекше мән берілді. Жүргенов қазақтың музыкалық, театрлық және әдеби формаларын сақтаумен қатар, оларды кеңестік білім беру жүйесі мен мәдени саясат талаптарына бейімдеп жаңғыртуға ұмтылды. Бұл халық музыкасын жүйелеуді, театр шеберлігі мен әдеби шығармашылық бойынша оқу бағдарламаларын әзірлеуді, сондай-ақ оқытушыларға арналған әдістемелік құралдарды жариялауды қамтыды [ҚР ОМА, 47-к., 1-т., 223-іс].

Музыкалық мәдениет саласындағы Жүргеновтің қызметі айрықша маңызға ие болды. Ол ансамбльдер мен оркестрлер ұйымдастырып, музыканттарды даярлаумен айналысты, ұлттық әуендер мен еуропалық музыкалық формаларды үйлестіретін жаңа репертуарлар енгізді. Мұндай тәсіл мәдени мұраны сақтаумен қатар, оны жастар үшін өзекті етуге және кәсіби өнер ортасын қалыптастыруға ықпал етті.

Әдебиет саласында да Жүргенов маңызды рөл атқарды. Ол қазақ жазушыларының шығармаларын жариялауға қолдау көрсетіп, әдеби үйірмелер мен оқырман қоғамдарын ұйымдастырды, әлемдік әдебиет туындыларын қазақ тіліне аударуды ынталандырды. Бұл қызмет жазушылар, педагогтер мен оқырмандар арасындағы білім және тәжірибе алмасуға арналған мәдени кеңістік қалыптастырды.

Жүргеновтің театр саласындағы қызметі ұлттық труппаларды кәсібилендіруге және театрды халықтың әртүрлі әлеуметтік топтарына қолжетімді етуге бағытталды. Ол қазақ аудиториясының мәдени ерекшеліктерін ескере отырып, классикалық және заманауи пьесалардың қойылымын ұйымдастырды, сондай-ақ театр мектептері үшін педагогтер даярлауға ерекше көңіл бөлді.

Маңызды бағыттардың бірі КСРО-ның басқа өңірлерімен және халықаралық мәдени орталықтармен ынтымақтастық болды. Жүргенов тәжірибе алмасуды, қазақ әртістерінің фестивальдер мен байқауларға қатысуын қолдап, ұлттық мәдениетті кең ауқымды мәдени кеңістікке интеграциялауға ықпал етті. Бұл қазақ мәдениетінің беделін арттырып, оның кәсіби деңгейін көтеруге мүмкіндік берді.

Осылайша, Жүргеновтің мәдени және білім беру қызметі жүйелі әрі кешенді сипатта болды. Ол театрлар мен музыкалық ұжымдарды ұйымдастыруды, әдеби үйірмелерді дамытуды, оқу-әдістемелік материалдар әзірлеуді, кадрлар даярлауды және ұлттық дәстүрлерді заманауи білім беру жүйесіне енгізуді қамтыды. Архивтік деректер мен ғылыми жарияланымдар оның қызметі кеңестік модернизация жағдайында ұлттық мәдени ортаның қалыптасуына, шығармашылық интеллигенцияның дамуына және ұлттық мұраны сақтауға зор үлес қосқанын көрсетеді.

Саяси қызмет және мәдени саясатқа қатысу. Темірбек Қараұлы Жүргенов педагог және мәдени қайраткер ғана емес, XX ғасырдың алғашқы үштен біріндегі Қазақстанның саяси өміріне белсенді қатысқан тұлға болды. Оның саяси қызметі білім беру және мәдениет салаларымен тығыз байланыста өрбіді, бұл ұлттық интеллигенцияның қазақстандық мемлекеттілікті қалыптастырудағы айрықша рөлін айқындайды.

Жүргенов білім беру мен мәдениетке қатысты кеңестік басқару органдарында бірқатар басшылық қызметтер атқарды. Ол ұлттық білім беру мен мәдени саясатты дамыту стратегияларын әзірлеуге, мектептерді, кітапханаларды, театрлар мен музыкалық ұжымдарды ұйымдастыруға қатысты. Оның міндеттері оқу және мәдени мекемелердің жұмысын үйлестіруді, педагогтер мен өнер қайраткерлеріне арналған әдістемелік ұсыныстар әзірлеуді және жаңа білім беру бағдарламаларын енгізуді бақылауды қамтыды [Оразбақов, 2014: 54].

Жүргенов партиялық тәртіп талаптары мен ұлттық мәдениетті дамыту қажеттілігі арасындағы тепе-теңдікті сақтай білді. Қатаң саяси бақылау жағдайында ол ұлттық бірегейлікті қалыптастыруға бағытталған білім беру және мәдени бастамаларды іске асыра алды. Бұл оның кәсіби шеберлігі мен саяси икемділігін көрсетеді.

Оның саяси қызметінің маңызды бөлігі білім беру және мәдени мекемелерді сақтау жолындағы күрес болды. Шектеулер мен репрессияларға қарамастан, Жүргенов ұлттық интеллигенцияның мүдделерін қорғап, мәдени және білім беру жобаларын қолдады. Бұл қазақ мектебі, театры және музыка саласы үшін кәсіби кадрлар даярлаудың тұрақты жүйесін қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Ол сондай-ақ жаппай ағарту мен мәдени дамуға бағытталған бағдарламаларды әзірлеуге қатысты. Бұл бастамалар халыққа арналған дәрістерді, мәдени іс-шараларды, театр қойылымдары мен концерттерді ұйымдастыруды қамтып, білім деңгейін арттыруға және ұлттық сананы нығайтуға бағытталды.

Осылайша, Жүргеновтің саяси қызметі оның білім беру және мәдени қызметінің ажырамас бөлігі болды. Ол ұлттық мекемелердің дамуын үйлестіріп, кәсіби кадрлар даярлауға, ұлттық дәстүрлерді заманауи білім беру жүйесіне енгізуге және ұлттық интеллигенцияны қолдауға зор үлес қосты. Архивтік материалдар оның партиялық талаптар мен ұлттық даму мүдделері арасында тұрақты түрде тепе-теңдік сақтауға мәжбүр болғанын көрсетеді, бұл оның қызметін күрделі әрі Қазақстанның XX ғасырдың бірінші жартысындағы мәдени-білім беру ортасын қалыптастыру үшін аса маңызды етті.

Жүргеновтің әдеби және театр қызметі – ұлттық бірегейлік құралы ретінде. Темірбек Қараұлы Жүргенов 1920–1930 жылдары Қазақстан территориясында ұлттық әдебиет, театр және музыкалық мәдениетті дамытуға ерекше көңіл бөлген. Оның бастамалары тек шығармашылық ұжымдарды қолдаумен шектелмей, талантты жастарды тәрбиелейтін және дамытатын ұлттық мәдени институттар жүйесін қалыптастыруға бағытталған еді.

Жүргенов ірі қалалар мен аудандық орталықтарда театр студиялары мен ансамбльдерді ұйымдастыруға қатысқан. Бұл ұжымдар қазақ мәдени дәстүрін сақтау және сахналық өнердің жаңа формаларын енгізу мақсатында құрылды. Ол кәсіби актерлер мен режиссерлерді белсенді тартқан, пьесалар мен театр мектептері үшін әдістемелік құралдарды жариялауды қолға алған, осылайша актерлік ортада кәсібилікті дамытқан [Исламбаева, 2015: 47].

Музыкалық білім беруге ерекше көңіл бөлінді. Жүргенов ұлттық оркестрлер мен хорларды құруды бастады, жас музыканттарды оқытуды ұйымдастырды, оқу бағдарламаларын және репертуарларды әзірлеу үшін композиторлар мен дирижерлермен ынтымақтастық жасады. Бұл бастамалар қазақ халықтық музыкалық дәстүрлерін ресми білім жүйесіне енгізуге және ұлттық өнердің сабақтастығын қамтамасыз етуге мүмкіндік берді.

Әдебиет саласында Жүргенов ұлттық әдебиеттің жариялануына қолдау көрсеткен, классикалық авторлармен қатар жас жазушылардың шығармаларын да насихаттаған. Ол әдеби шеңберлерді қалыптастыруға ықпал еткен, онда шығармалардағы тіл, стиль және тақырып мәселелері талқыланған. Оның жарияланымдары мен мақалалары қазақ әдебиетінің мәдени және тарихи аспектілерін талдап, әрі қарайғы зерттеулер үшін сын тұрғысынан база құрып, ұлттық сананы нығайтты.

Жүргеновтің қызметінің маңызды аспектісі – ағартушылық жұмысты мәдени жаңғыртумен біріктіру. Ол дәстүрлерді сақтаумен шектелмей, оларды жаңа әлеуметтік жағдайларға бейімдеуді мақсат етті, қоғамның индустриализация және мәдени жаңару кезеңінде қажеттіліктерін ескеретін оқу және мәдени бағдарламалар жасады. Оның жетекшілігімен театр репертуарлары, музыкалық бағдарламалар және әдеби жинақтар әзірленді, олар ұлттық ерекшеліктерге және сол уақыттың саяси талаптарына сәйкес келді.

Жүргенов театр және музыкалық мектептер үшін кадрларды даярлауға да белсенді қатысқан. Ол оқушылардың кәсібилігі мен шығармашылық ойлау қабілетін дамытуға бағытталған әдістемелік тәсілдерді енгізген. Бұл бағдарламалардың маңызды құрамдасы – ұлттық мәдени дәстүрлерді қазіргі білім тәжірибелерімен біріктіру, бұл тұтас мәдени және өнер кеңістігінің қалыптасуына ықпал етті. Архивтік материалдар Жүргеновтің әдебиет пен театр саласындағы қызметінің жүйелі болғанын көрсетеді. Ол репертуар жоспарларын әзірлеген, шығармашылық ұжымдардың жұмысын үйлестірген, әдістемелік құралдарды жариялауды қолға алған, осылайша білім беру мен мәдени бастамаларды біртұтас жүйеге біріктірген.

Қорыта келгенде, Жүргеновтің әдебиет және театр қызметі ұлттық мәдениетті жаңғыртудағы жұмысының ажырамас бөлігі болды. Бұл бастамалар мәдени мұраны сақтауға, шығармашылық интеллигенцияны дамытуға және күрделі саяси және әлеуметтік ортада ұлттық бірегейлікті қалыптастыруға мүмкіндік берді. Темірбек Жүргеновтың тарихи бейнесі аңыз бен шындықтың тоғысуында қалыптасқан, онда советтік идеология мен ұлттық жад бір-бірімен қақтығысып, әртүрлі интерпретациялар тудырды. Тарихнама зерттеулері советтік дәуірдегі ресми нарративтерден бастап,

тәуелсіз Қазақстандағы қайта бағалауларға дейін эволюция жасады, оның көсемдік рөлі мен трагедиялық тағдырын ашық талдауға жол ашты.

Дереккөздер

ҚР ОМА – Қазақстан Республикасының Орталық Мемлекеттік архиві

СОМА – Семей облысының мемлекеттік архиві

Әдебиеттер

«20–50 жылдардағы Қазақстандағы...», 2023 – «20–50 жылдардағы Қазақстандағы саяси қуғын-сүргін». 20 ғасыр және оңалту мәселелері. Алматы: «Литера-М», 2023. 1167 б.

Аңсат, 2020 – *Аңсат С.* Ұлт рухын түлеткен Темірбек Жүргенов. Қызылорда: Тұмар, 2020. 230 б.

Жалдыбаев, 2016 – *Жалдыбаев Ә.* Темірбек Жүргенов – Қазақстандағы тұңғыш озық мәдениет революциясының бас жасампазы, асқан дарынды, кеменгер мемлекет қайраткері. Ақтөбе: Қазақ-орыс Халықаралық ун-ті, 2016. 96 б.

Иманғалиев Б.С., 2013 – *Иманғалиев Б.С.* Шығармалары: әдеби-публицистикалық және ғылыми мұралары / құраст. Б. Иманғалиев. Алматы: Ел-шежіре, 2013. 574 б.

Исламбаева, 2015 – *Исламбаева З.У.* Терістік және шығыс өңірлеріндегі қазақ театрларының дамуы. Алматы: Тарих тағылымы, 2015. 247 б.

История Казахстана, 2010 – История Казахстана = Қазақстан тарихы: с древнейших времен до наших дней: в 5 т. Алматы: Атамұра, 2010. Т. 3. 768 с.

Қойшыбаев, 1990 – *Қойшыбаев Б.* Жазықсыз жапа шеккендер. Алматы: Қазақстан, 1990. 168 б.

Қойшыбаев, 2016 – *Қойшыбаев Б.О.* Түнектен оралған есімдер. 4-кітап: тұлға және тарих. Алматы: Рух БГ, 2016. 247 б.

Оразбақов, 2014 – Темірбек Жүргенов – мұрағат құжаттарында (құжаттар жинағы) / құраст.: А.Ж. Оразбақов. Астана: Фолиант, 2014. 156 б.

Сарсембин, 2018 – *Сарсембин У.К.* Қазақ интеллигенциясы мәдени феномен ретінде. Ақтөбе: «Жұбанов атындағы университет баспасы», 2018. 170 б.

Таңдамалы, 2001 – *Таңдамалы* = Избранное / Жауапты ред. Ф. Әнес, Е. Арын. Алматы: Арыс, 2001. 275 б.

Темірбек Жүргенов, 2018 – *Темірбек Жүргенов:* зерттеулер, мақалалар, естеліктер мен арнау, жыр-толғаулар / құраст.: А.Н. Алматов, Б.Б. Мырзабай. Астана: Сарыарқа, 2018. 579 б.

Узақбаева С., Садықова А., 2009 – *Узақбаева С., Садықова А.* Служение родному народу. Алматы: AVILIT, 2009. 235 с.

Утеғалиева, 2023 – *Утеғалиева А.* Темірбек Жүргенов: триумф и трагедия. Алматы: Smart University Press, 2023. 235 с.

Шахаев, Орынбекова, 2023 – *Шахаев А.Ж., Орынбекова Р.Ж.* 1920-1930 жылдардағы Қазақстандағы кеңестік саяси репрессиялар мәселелері // XX Ғ. 20-50 жылдарындағы Қазақстандағы жаппай қуғын-сүргін тарихы: жаңа мұрағат деректері және зерттеулер. 31-мамыр саяси қуғын-сүргін және ашаршылық құрбандарын еске алу күніне арналған халықаралық ғыл.-тәжір. конф. материалдары. 2023. 64–70-бб.

Sources

KR OMA – Kazakstan Respublikasynyng Ortalyk Memlekettik arhivi [Central State Archive of the Republic of Kazakhstan]

SOMA – Semej oblysynyng memlekettik arhivi [State Archives of the Semej Region]

References

«20–50 zhyldardagy Kazakstandagy...», 2023 – «20–50 zhyldardagy Kazakstandagy sayasi qugyn-syrgin». 20 gasyr zhane ongaltu maseleleri ["Political repression in Kazakhstan in the 20-50s". 20th century and rehabilitation problems]. Almaty: «Litera-M», 2023. 1167 p. [in Kazakh]

Angsat, 2020 – *Angsat S.* Ult ruhyn tyletken Temirbek Zhyrgenov [Temirbek Zhurgenov, who raised the national spirit]. Kyzylorda: Tumar, 2020. 230 p. [in Kazakh]

Zhaldybaev, 2016 – *Zhaldybaev A.* Temirbek Zhyrgenov – Kazakstandagy tungysh ozyq madeniet revolyuciyasynyng bas zhasampazy, asqan daryndy, kemenger memleket kajratkeri [Temirbek Zhurgenov is the main creator of the first advanced cultural revolution in Kazakhstan, a talented, kemenger statesman]. Aktoobe: Kazak-orys Halykaralyk un-ti, 2016. 96 p. [in Kazakh]

Imangaliev B.S., 2013 – *Imangaliev B.S.* Shygarmalary: adebi-publicistikalyk zhane gylimi muralary [Works: literary, journalistic and scientific heritage] / kurast. B. Imangaliev. Almaty: El-shezhire, 2013. 574 p. [in Kazakh]

Islambaeva, 2015 – *Islambaeva Z.U.* Teristik zhane shyfys onirlerindegi kazak teatrlarynyng damuy [Development of Kazakh theaters in the north and eastern regions]. Almaty: Tarih tagylymy, 2015. 247 p. [in Kazakh]

- Istoriya Kazahstana, 2010 – *Istoriya Kazahstana = Kazakstan tarihy: s drevnejshih vremen do nashih dnei*: v 5 t [The history of Kazakhstan from ancient times to the present day: in 5 volumes.]. Almaty: Atamura, 2010. T. 3. 768 p. [in Kaz/Russian]
- Kojshybaev, 1990 – *Kojshybaev B. Zhazyksyz zhapa shekkender* [Innocent victims]. Almaty: Kazakstan, 1990. 168 p. [in Kazakh]
- Kojshybaev, 2016 – *Kojshybaev B.O. Tynekten oralgan esimder* [Names wrapped in darkness]. 4-kitap: tulga zhane tarih. Almaty: Ruh BG, 2016. 247 p. [in Kazakh]
- Orazbakov, 2014 – *Orazbakov A.Zh. Temirbek Zhyrgenov – muragat quzhattarynda (quzhattar zhinagy)* [Temirbek Zhurgenov-in archival documents (collection of documents)] / qurast.: A.Zh. Orazbakov. Astana: Foliant, 2014. 156 p. [in Kazakh]
- Sarsembin, 2018 – *Sarsembin U.K. Kazak intelligenciyasy madeni fenomen retinde* [Kazakh intelligentsia as a cultural phenomenon]. Aktobe: «Zhubanov atyndagy universitet baspasy», 2018. 170 p. [in Kazakh]
- Tangdamaly, 2001 – *Tangdamaly = Izbrannoe* [Favorites] / zhauapty red. G. Ənes, E. Aryn. Almaty: Arys, 2001. 275 p. [in Kaz/Russian]
- Temirbek Zhyrgenov, 2018 – *Temirbek Zhyrgenov: zertteuler, makalalar, estelikter men arnau, zhyr-tolgaular* [research, articles, memoirs and dedications, poems] / qurast.: A.N. Almatov, B.B. Myrzabaj. Astana: Saryarka, 2018. 579 p. [in Kazakh]
- Uzakbaeva S., Sadykova A., 2009 – *Uzakbaeva S., Sadykova A. Sluzhenie rodnomu narodu* [Service to the native people]. – Almaty: ABILIT, 2009. 235 p. [in Russian]
- Utegalieva, 2023 – *Utegalieva A. Temirbek Zhurgenov: triumf i tragediya* [Temirbek Zhurgenov: triumph and tragedy]. Almaty: Smart University Press, 2023. 235 p. [in Russian]
- Shahaev, Orynbekova, 2023 – *Shahaev A.Zh., Orynbekova R.Zh. 1920–1930 zhyldardagy Kazakstandagy kenestik sayasi repressiyalar maseleleri* [Problems of Soviet political repression in Kazakhstan in the 1920s and 1930s]. XX g. 20-50 zhyldaryndagy Kazakstandagy zhappaj qugyn-syrgin tarihy: zhana muragat derekteri zhane zertteuler. 31-mamyr sayasi qugyn-syrgin zhane asharsylyk kurbandaryn eske alu kynine arnalgan halykaralyk gyl.-tazhir. konf. materialdary. 2023. Pp. 64–70. [in Kazakh]

МАЗМҰНЫ/ СОДЕРЖАНИЕ/CONTENT
ОТАН ТАРИХЫ. 2026. Т. 29. № 1

Касымова Д.Б., Капаева А.Т., Кудайбергеноулы Б. О «ФЕОДАЛЬНО-БАЙСКИХ ПЕРЕЖИТКАХ» В КАЗАХСКОЙ ССР: ДИСКУРС, ПРАВО И ПРАКТИКИ.....	5
Козина В.В., Уалтаева А.С., Баймагамбетова А.А. СОЦИАЛЬНО-ДЕМОГРАФИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ МОНОГОРОДОВ КАРАГАНДИНСКОЙ ОБЛАСТИ.....	22
Мамраймов С. КЕҢЕСТІК АГРАРЛЫҚ САЯСАТ АЯСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҰЖЫМДАСТЫРУ МЕН БАЙ-ШАРУАШЫЛЫҚТАРДЫ ТӨРКІЛЕУ (1928–1933 жж.).....	40
Turgunbayev I.Ye., Moryakova M.T., Zhanatayeva K.B. VILLAGE INSTITUTES IN TÜRKIYE AS AN INSTRUMENT OF CULTURAL POLICY.....	54
Sissenbayeva A.A., Kalybekova M.Ch. THEORETICAL AND SOURCE BASE FOR THE STUDY OF HISTORY OF KAZAKHSTANI PRISONERS OF WAR IN CONCENTRATION CAMPS ON THE TERRITORY POLAND DURING THE WORLD WAR II.....	66
Жолдасұлы Т., Досым А.Б. ҚЫЗЫЛОРДАДАҒЫ ИСЛАМНАН ӨЗГЕ ДІНИ ҰЙЫМДАР: СОВЕТТІК КЕЗЕҢ ТӘЖІРИБЕСІ (1960–1980 ЖЖ.).....	77
Zhumatay G., Yskak A. TSARIST RUSSIA’S CIVILIZING MISSION AND POLICY OF CHRISTIANIZATION OF THE KAZAKHS IN THE SECOND HALF OF THE 19 th AND BEGINNING OF THE 20 th CENTURIES.....	91
Zholseitova M.A. SOCIO-POLITICAL TRANSFORMATION OF THE TURKIC-MUSLIM SOCIETY IN THE INTELLECTUAL HERITAGE OF THE ALASH MOVEMENT.....	107
Сабитов Ж.М., Каратаев А.А. О ПРОИСХОЖДЕНИИ И ИСТОРИИ ПЛЕМЕНИ АРГЫН.....	118
Бимақанова З.Ш., Мұқанова Г.Қ., Нұрғалиева Ф.М. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ «КІШІ ҚАЗАН» ЗЕРТТЕУЛЕРІНДЕ ПӘНАРАЛЫҚ ТӘСІЛДІ ҚОЛДАНУДЫҢ ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ МЕН ПРИНЦИПТЕРІ.....	132
Ахметова Г.М. ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ КАЗАХСТАНА В XIX – НАЧАЛЕ XX ВЕКА: ОТЕЧЕСТВЕННАЯ И ЗАРУБЕЖНАЯ ИСТОРИОГРАФИЯ.....	142

Ермаханова М.А., Абдразақова А.Ө., Айтуар Б.М. АҢЫЗ ЖӘНЕ ШЫНДЫҚ: ТЕМІРБЕК ЖҮРГЕНОВТИҢ ТҮЛҒАСЫНА ҚАТЫСТЫ ТАРИХНАМАЛЫҚ ТАЛДАУ.....	161
Махамбетова Л.А., Мейрманова Г.А. У.Х. ШӘЛЕКЕНОВТИҢ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚТАР МЕН ҚАРАҚАЛПАҚТАРДЫҢ ШАРУАШЫЛЫҚ ЖҮЙЕСІ.....	174
Байжанова А.Ә., Шашаев Ә.Қ., Әділбекова З.Ә. XX ҒАСЫРДЫҢ 20–30 ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ОҚУ-АҒАРТУ МӘСЕЛЕЛЕРІ: ТАРИХИ ТАЛДАУ.....	185
Ошан Ж., Кенжеахмет Н., Қадылбек М. «ИМПЕРАТОР ГУАНСЮЙ БИЛГІ ТҰСЫНДАҒЫ СОЛТҮСТІК-БАТЫС ШЕКАРА ДЕЛИМИТАЦИЯЛЫҚ КАРТАСЫНЫҢ ҚЫТАЙША АУДАРМАСЫНДА» КӨРСЕТІЛГЕН ҚАЗАҚСТАННЫҢ ШЫҒЫС ШЕКАРАСЫНА ҚАТЫСТЫ ТАРИХИ ТОПОНИМИКАЛАР.....	199
Zholdas A.K., Amirbek A.A., Kumganbayev Zh. K. THE ROLE OF HISTORY TEACHING IN FORMING THE KAZAKH INTELLIGENTSIA (1918–1927 YEARS).....	210
Саркенова К.А., Әбенова Б.С. БАТЫС СІБІР: ӘКІМШІЛІК-ТЕРРИТОРИЯЛЫҚ БӨЛІНСІ, ҚАЗАҚТАРДЫҢ ОРНАЛАСУЫ (XVIII Ғ. СОҢЫ – XIX Ғ. БІРІНШІ ЖАРТЫСЫ).....	219
Mirzakulova R.M., Alpysbayeva N.K. SCHOLARS' PERSONAL FUNDS IN THE SCIENTIFIC ARCHIVE OF "GYLYM ORDASY" AS A PHENOMENON OF HISTORICAL MEMORY.....	234
Абдукадыров Н.М., Қалдыбаева С.С., Көбесова А.С. ОСМАН МЕМЛЕКЕТІ МЕН ОРТА АЗИЯ ХАЛЫҚТАРЫ АРАСЫНДА ОҚУ-АҒАРТУ САЛАСЫНДАҒЫ ЫНТЫМАҚТАСТЫҚ (XIX Ғ. СОҢЫ – XX Ғ. БАСЫ).....	249
Ауанасова К.М., Ауанасова А.М., Бадиев А.М. ВКЛАД СЕРАЛИ ЛАПИНА В ПРАВОВОЙ МОДЕРНИЗМ В ПЕРВЫЕ ГОДЫ СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ (НА ОСНОВЕ АНАЛИЗА ЗАПАДНОЙ И РОССИЙСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ).....	266
Akhmetova Zh.K., Abdrazakova A.U. THE KAZAKHSTANI VARIANT OF THE SOVIET NATION-BUILDING PROJECT IN THE CONTEXT OF IMPERIAL LEGACY AND SOCIALIST MODERNIZATION (1920–1940).....	276
Azretbergenova E.Zh., Baigarayev N.A. ISSUES OF CULTURAL POLICY AND NATIONAL IDENTITY IN THE PERIOD BETWEEN THE KAZAKH AUTONOMOUS SOVIET SOCIALIST REPUBLIC AND THE KAZAKH SOVIET SOCIALIST REPUBLIC.....	288

Дюсенова Н.К. ТҮРІК ЗЕРТТЕУШІЛЕРІНІҢ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ АШАРШЫЛЫҚ МӘСЕЛЕСІ.....	303
Есенаманова А.С., Қалыш А.Б., Исаева А.И. ТҮРКІ ХАЛЫҚТАРЫНЫҢ КІЛЕМ ТОҚУ ДӘСТҮРІН ЗЕРТТЕУ ТАРИХНАМАСЫ: ЭТНОГРАФИЯЛЫҚ ЖӘНЕ МУЗЕЙЛІК ТҮРҒЫДАН ШОЛУ.....	312
Сарсенбаев А.Б., Оспанов Е.Б. ҚАЗАҚ ШЕЖІРЕСІ ЭТНОГРАФИЯЛЫҚ ДЕРЕККӨЗІ РЕТІНДЕ.....	325
Турекеев К.Ж. НАРЕЧЕНИЕ ИМЕНИ У КАРАКАЛПАКОВ НАВОЙСКОЙ И САМАРКАНДСКОЙ ОБЛАСТЕЙ: ТРАДИЦИИ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ.....	333
Шамшетдинова Д.И. УСПЕХИ И НЕДОСТАТКИ РАЗВИТИЯ СФЕРЫ БЫТОВОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В СЕЛЬСКОЙ МЕСТНОСТИ КАРАКАЛПАКСТАНА В 1960–80-Е ГГ.....	343
Мұхатова О.Х., Қаипбаева А.Т., Саипова К.Д. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ 1920–1930 ЖЫЛДАРДАҒЫ ПАНАСЫЗ БАЛАЛАР ТАРИХЫН ЗЕРТТЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ ЖӘНЕ МЕТОДОЛОГИЯЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	353
Қабдолдина К.Қ., Құндақбаева Ж.Б. ДІНИ ПАРЫЗ БЕН ЭПИДЕМИОЛОГИЯЛЫҚ ҚАУІПТЕР АРАСЫНДА: ХІХ ҒАСЫРДЫҢ СОҢЫ – ХХ ҒАСЫРДЫҢ БАСЫНДАҒЫ ҚАЗЫЛЫҚҚА САНИТАРЛЫҚ БАҚЫЛАУ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚИЫНДЫҚТАРЫ.....	367
Қалишабаев А.Ж., Елеуов М.Е. Т.Н. СЕНИГОВА: БАТЫС ЖӘНЕ ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН ЭКСПЕДИЦИЯЛАРЫНЫҢ ҒЫЛЫМИ ЖАҒАЛЫҚТАРЫ (1950–1970 ЖЫЛДАР).....	378
Кенжебаев Ф.Қ. Сайфулмаликова С.С. БӨКЕЙ ОРДАСЫНДАҒЫ БАСТАУЫШ БІЛІМ БЕРУ: ИНСТИТУЦИОНАЛДЫҚ, ӘЛЕУМЕТТІК ЖӘНЕ МӘДЕНИ ТРАНСФОРМАЦИЯЛАНУЫНА ПӘНАРАЛЫҚ ТАЛДАУ.....	387
Темирханова А.С., Альбина Абеновна Максүтова А.М., Исакаева А.М. ҚАСЫМ ЕРТІСБАЕВ ТҮЛҒАСЫ ХХ ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ ДІНИ-АҒАРТУШЫЛЫҚ МӘСЕЛЕЛЕР КОНТЕКСІНДЕ.....	400
Мухамадеева И.А., Кенжебек Д.К., Жаксыбаева А.А. ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА «КАЗАХ» (1913–1918 ГГ.) КАК ОДИН ИЗ ИСТОЧНИКОВ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ИСТОРИИ.....	410

Ш.Ш. Уәлиханов ат. Тарих және этнология институты
Алматы қ., Шевченко көш., 28
Тел/факс: +7 727 261 67 19
e-mail: kazhistory@bk.ru
